

PSIXOLOGIYA METODLARI VA TARMOQLARI

Rustamova Bahor Ilyor qizi

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Aniq va Tabiiy fakulteti matematika yo'nalishi
1-kurs 1-M 24 talabasi*

Shomurotov Ulug'bek Meliboboyevich

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya
Kafedrasi o'qituvchisi (maqola ilmiy rahbari)*

ulug'bekshomurotov986@gmail.com

Annonatsiya: Maqolada psixologiya tarmoqlari haqida tushuncha berilgan. Shuningdek, psixologiya metodlari, kuzatish va tinglash, zamonaviy metodlar haqida keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: diagnostika, psixik jarayon, psixologiya tarmoqlari, metodlari, pedagogik psixologiya.

KIRISH.

Hozirgi kunda psixologiya fani sir-asrorlarini har bir o'quvchi uchun zarur bo'lgan jihatlarni, chunonchi: psixologiyaning boshqa fanlar bilan integratsiyalashuvi, hamkorligi, bog'liqligini; psixologiyaning zamonaviy yo'nalishlari va tarmoqlarini; shaxsni psixologik diagnostika qilish usullarini; shaxs va jamiyat munosabatlarini uyg'unligini; shaxs faoliyati va hatti-harakati motivlarini; faoliyati turlarini; shaxsda kuzatiladigan psixik jarayonlar: sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, xayolni bilish va ularni boshqarish qonuniyatlarini qo'llay olishni; shaxsdagi qobiliyat, xarakter va temperament kabi individual psixologik xususiyatlarning shaxs faoliyati va hayotidagi tutgan o'rnini; shaxsning turli yosh davrlarga bog'liq xususiyatlarini; shaxsning muloqot

jarayonidagi shakl, tur, vositalarini; shaxsning guruhga va o'z navbatida guruhning shaxsga ta'sirini; o'quv va tarbiya jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan samarali usullarni bilish, o'rganish muhimdir.

ASOSIY QISM.

“Psixologiya” so‘zi ikkita grek so‘zlaridan – “psyche” – jon, ruh va “logos” – ta’limot, ilm so‘zlaridan iborat bo‘lib, an’anaviy ma’noda inson ruhiy dunyosiga aloqador barcha hodisalar va jarayonlar uning predmetini tashkil etadi. Boshqacha qilib aytganda, psixologiyaning predmeti har birimizning tashqi olamni va o‘z-o‘zimizni bilishimizning asosida yotgan jarayonlar, hodisalar, holatlar va shakllangan xislatlar tashkil etadi. Psixologiya bo‘yicha adabiyotlarda uning predmetini qisqacha qilib, psixikadir, deb ta’rif berishadi. Psixika – bu inson ruhiyatining shunday holatiki, u tashqi olamni (ichki ruhiy olamni ham) 4

ongli tarzda aks ettirishimizni, ya’ni bilishimiz, anglashimizni ta’minlaydi. Lekin bu qisqa ta’riflardan psixikaga aloqador jarayonlar ongning aks ettirish shakllari ekan, degan yuzaki xulosaga kelish noto‘g‘ri bo‘ladi. Chunki inson psixikasi va uning ruhiy olamiga aloqador hodisalar va jarayonlar shu qadar murakkab va xilma-xilki, biz ba’zan o‘z-o‘zimizni ham tushunmay qolamiz.

Psixologiyaning fan sifatida dunyoga kelishi va rivojlanishi tarixi qator olimlarning ilmiy izlanishlarida bayon etilgan. Frantsiyalik olim J.Godfruaning “CHto takoe psixologiya” nomli 2-jilddan iborat kitobida antik dunyodan boshlab inson psixikasi, uning qalbi, hislari, xulqi masalalari diqqat markazda bo‘lgan ekanligi, psixologiyaning fan sifatida rivojlanishida faylasuflarning qarashlari, tabiiy fanlar rivoji, 17-asrdan boshlab falsafa fanidan turli fanlarning ajralib chiqishi, 18 va 19- asrlarda Kondilyak, Lokk, Yum yondashuvlari asoslab berilgan.

Psixologiyaning 300dan ortik tarmoqlari fan sifatida rivojlanayotganligi hozirgi kunda psixologiyaning fanlar tizimida yanada mustahkamlanayotganligidan dalolat beradi.

umumiy psixologiya – psixologiyaning barcha masalalarining o‘ziga xos jihatlarini o‘rganadigan maxsus sohasi;

pedagogik psixologiya – kishiga ta’lim va tarbiya berishni psixologik qonuniyatlarini o‘rganishni o‘z predmeti deb biladi;

yosh davrlari psixologiyasi – turli yoshdagi odamlarning tug‘ilgandan to umrining oxirigacha psixik rivojlanish jarayonini, shaxsning shakllanishi va o‘zaro munosabatlari qonuniyatlarini o‘rganadi;

ijtimoiy psixologiya – odamlarning jamiyatdagi birgalikdagi ish faoliyatlari natijasida ularda hosil bo‘ladigan tasavvurlar, fikrlar, e‘tiqodlar, hissiy kechinmalar va xulq-atvorlarini o‘rganadi;

mehnat psixologiyasi – kishi mehnat faoliyati psixologik xususiyatlarini, mehnatni ilmiy asosda tashkil etishning psixologik jihatlarini o‘rganadi;

injenerlik psixologiyasi – avtomatlashtirilgan boshqaruv sistemalari operatorning faoliyatini, odam-texnika o‘rtasida funktsiyalarni taqsimlash va muvofiqlashtirishning xususiyatlarini o‘rganadi;

yuridik psixologiya – huquq sistemasining amal qilishi bilan bog‘liq masalalarning psixologik asoslarini o‘rganadi;

harbiy psixologiya – kishining harbiy harakatlar sharoitida namoyon bo‘ladigan xulq-atvorini, boshliqlar bilan ijro etuvchilar o‘rtasidagi munosabatlarning psixologik jihatlarini o‘rganadi;

savdo psixologiyasi – jamiyatda tijoratning psixologik sharoitlari, ehtiyojning individual, yoshga oid, jinsga oid xususiyatlarini, xaridorga xizmat ko‘rsatishning psixologik omillarini aniqlaydi, modalar psixologiyasi kabi masalalarini ko‘radi;

tibbiyot psixologiyasi – shifokor faoliyati psixologiyasini, bemor xulq-atvorining psixologik jihatlarini o‘rganadi.

Introspektoriya — bu o‘z aqliy jarayonlarini kuzatish, hech qanday vositalarni ishlatmasdan o‘z ruhiy hayotini bilish.

Kuzatish — jarayonning o‘ziga xos xususiyatlarini jarayonning o‘zida faol ishtirokisiz o‘rganish.

Эксперимент — бу ма'лум бир жарайонни тажрибалир орқали о'рганиш. Тајриба махсус белгилаган шароитларда фаолиятни симуляцсия қилиш асосида қурилиши ёки одатдаги фаолиятга яқин шароитларда о'тказилиши мумкин.

Ривожланиш тадқиқотлари — бир неча йиллар давомида кузатилаган бир хил болаларнинг о'зига хос хусусиятларини о'рганиш.

Психология методлари — келиб чиқиши

Замонавий психологиянинг келиб чиқишида Аристотел, Ибн Сино, Рудолф Гокленус биринчи бо'либ «психология» тushunchасини ишлатган. Зигмунд Фрейдни эса ҳатто психологияга алоқаси бо'лмаган одам ҳам эшитган. Фан сифатида психология 19- асрнинг иккинчи ярмида фалсафа ва физиологиядан ажралиб чиққан ҳолда пайдо бо'лди. Психология психиканинг механизmlарини, онгсиз равишда ва шахс томонидан амалга оширилишини о'рганadi.

XULOSA.

Психология нима учун керак? Инсон о'зини билиш ва яқинларини яхшироқ тushunиш учун психологияга muroжаат қилadi. Ushbu билим уларнинг ҳаракатларининг ҳақиқий мотивларини ко'риш ва аnғлашга yordam беради. Психология руҳ ҳақидаги фан деб ҳам аталади, инсон ҳайотнинг ма'лум бир лаҳзаларида о'зига саволлар беришни бoshlayди — «мен кимман?», «Men қayerдaман?», «Nega мен бу yerдaман?» Нима учун одамга бу билим ва онг керак? Психология ҳайот yo'лида қoлиб кетмаслик, бир ариққа кейинчилик қayта тushмаслик ва yiqилгaдан со'ng ко'tарилишга куч топиш ва давом етишга yordam беради.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vohidov M., Maktabgacha tarbiya psixologiyasi, T., 1970;
2. Davletshin M., Krbiliyat va uning diagnostikasi, T., 1979;
3. Tokareva V., Talaba shaxsining axloqiy rivojlanish psixologiyasi, T., 1989;
4. G'oziyev E., Psixologiya fani XXI ayerdа, T., 2002;
5. G'oziyev E., Psixologiya, T., 2003;
6. Qodirov B., Layoqat psixologiyasi, T., 1989;

7. Shoumarov G'., Oila psixologiyasi, T., 2000;
8. Karimova V., Ijtimoiy psixologiya, T., 1994.
9. Ergash G'oziyev.[1]